

HOÀN THIỆN CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC PHỔ THÔNG VIỆT NAM

• **GS.TS. NGUYỄN HỮU CHÂU**
Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục

Thực hiện Nghị quyết 40/2000/QH10 của Quốc hội toàn quốc đang thực hiện đổi mới giáo dục phổ thông (GDPT). Đây là một quá trình đổi mới khá toàn diện về nhiều lĩnh vực của GDPT mà tâm điểm của quá trình này là đổi mới chương trình giáo dục, từ tiểu học cho tới trung học phổ thông (THPT). Chương trình mới về giáo dục tiểu học đã bắt đầu được xây dựng từ năm 1996 và đã được Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành vào 11/9/2001. Chương trình mới của trung học cơ sở (THCS) được bắt đầu xây dựng từ năm 1997 và được ban hành vào 24/01/2002. Chương trình THPT mới đã được xây dựng và đang được triển khai thí điểm để bắt đầu được sử dụng chính thức trên toàn quốc từ năm học 2006 - 2007.

Quá trình triển khai thí điểm chương trình giáo dục THPT và triển khai chính thức chương trình giáo dục ở tiểu học và THCS cho thấy có những vấn đề cần thiết phải điều chỉnh để hoàn thiện. Cũng giống như ở nhiều nước khác, điều chỉnh để tiếp tục hoàn thiện chương trình là việc làm bình thường và cần thiết. Thêm vào đó, Luật Giáo dục sửa đổi (năm 2005) đã có thêm một điều (điều 29) quy định về chương trình GDPT với một cách hiểu thật sự đầy đủ và phù hợp với xu thế chung của thế giới. Trước tình hình như vậy, chương trình GDPT của ta một mặt cần tiếp tục được điều chỉnh để hoàn thiện, mặt khác cần được tổ chức sắp xếp lại theo đúng tinh thần của Luật Giáo dục sửa đổi.

Với những lí do trên, từ tháng 12/2003 Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục đã được giao nhiệm vụ chủ trì tổ chức hoàn thiện bộ chương trình GDPT, với sự tham gia của đông đảo các nhà khoa học, nhà sư phạm, cán bộ quản lí giáo dục và các giáo viên đang giảng dạy tại các nhà trường: 135 người đã tham gia vào các tiểu ban hoàn thiện chương trình 23 môn học; 106 người đã được mời đọc góp ý cho bộ chương trình trước khi đưa thẩm định và cuối cùng Hội đồng quốc gia thẩm định bộ chương trình GDPT đã được thành lập bao gồm 285 thành viên. Cho tới thời điểm này việc thẩm định

và hoàn thiện chương trình GDPT về cơ bản đã được hoàn tất. Bộ chương trình GDPT lần này không phải là sự thay thế những chương trình đổi mới đã có ở các cấp học, mà là sự điều chỉnh và tổ chức lại trên cơ sở của các chương trình đó. Bộ chương trình GDPT bao gồm:

- 1/ Văn bản "Những vấn đề chung về chương trình GDPT"
- 2/ Chương trình của 23 môn học và hoạt động giáo dục
- 3/ Chương trình các cấp học, gồm:
 - * Chương trình Tiểu học
 - * Chương trình THCS
 - * Chương trình THPT

I. Quan niệm về chương trình GDPT và chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ của chương trình GDPT

1. Quan niệm về chương trình GDPT

Điều 29. "Chương trình GDPT, sách giáo khoa" (Luật Giáo dục 2005) quy định: "Chương trình GDPT thể hiện mục tiêu GDPT; quy định chuẩn kiến thức, kĩ năng, phạm vi và cấu trúc nội dung GDPT, phương pháp và hình thức tổ chức hoạt động giáo dục, cách thức đánh giá kết quả giáo dục đối với các môn học ở mỗi lớp và mỗi cấp học của GDPT".

- Như vậy, chương trình GDPT chính là một kế hoạch sư phạm bao gồm:

- + Mục tiêu giáo dục
- + Phạm vi và cấu trúc nội dung giáo dục
- + Chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ của từng môn học và sau mỗi cấp học
- + Phương pháp và hình thức tổ chức giáo dục

+ Đánh giá kết quả giáo dục từng môn học ở từng lớp, từng cấp học

- Giống như tất cả các nước, chương trình GDPT của nước ta được áp dụng thống nhất trong cả nước. Tính thống nhất của chương trình GDPT thể hiện ở sự thống nhất về mục tiêu giáo dục, về phạm vi nội dung kiến thức, về chuẩn kiến thức, kĩ năng và thái độ, về các định hướng phương pháp dạy học và cách đánh giá kết quả

giáo dục. Đồng thời chương trình có tính linh hoạt. Sự linh hoạt của chương trình GDPT thể hiện ở quá trình vận dụng. Các tác giả sách giáo khoa được phân định thời lượng cho các chương, mục, được cụ thể các nội dung chi tiết theo chuẩn đã xác định. Khi dạy học, các trường hoặc địa phương trong khuôn khổ nhất định có thể được phân phối chương trình theo đặc điểm riêng của mình.

2. Chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ trong chương trình GDPT

Chuẩn kiến thức, kĩ năng là một thành phần của chương trình GDPT. Chuẩn kiến thức và kĩ năng là cơ sở để biên soạn sách giáo khoa, chỉ đạo dạy học, kiểm tra, đánh giá kết quả giáo dục ở từng môn học, hoạt động giáo dục nhằm đảm bảo tính khả thi và thống nhất của chương trình GDPT trên phạm vi cả nước.

Khi xem xét chương trình GDPT của nhiều nước có thể thấy những cách gọi tên khác nhau về Chuẩn giữa các nước (Learning standards; Learning outcomes; Student achievement; Minimum learning Competency ...). Tuy nhiên cách hiểu về chuẩn không khác nhau nhiều lắm giữa các nước. Có thể hiểu:

Chuẩn của chương trình này là yêu cầu về kiến thức, kĩ năng, thái độ mà học sinh có thể và cần phải đạt được sau mỗi đơn vị kiến thức, sau mỗi lớp học, cấp học.

Như vậy Chuẩn của chương trình có những đặc điểm sau:

Chuẩn kiến thức, kĩ năng, thái độ chính là yêu cầu về kiến thức, kĩ năng, thái độ mà mỗi học sinh phải đạt được. Nói cách khác, có thể đồng nhất Chuẩn với các yêu cầu cụ thể về kiến thức, kĩ năng, thái độ.

Chuẩn có tính **tối thiểu**, nhằm đảm bảo mọi học sinh cần phải có và có thể đạt được yêu cầu cụ thể này.

Trong Bộ chương trình GDPT của nước ta lần này, Chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ đối với người học được thể hiện trong chương trình từng môn học. Đồng thời, Chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ cũng được thể hiện ở phần cuối của chương trình mỗi cấp học. Ở mỗi môn học, Chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ nêu rõ những gì học sinh cần đạt được cụ thể sau mỗi đơn vị kiến thức. Còn ở chương trình mỗi cấp học, Chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ đề cập tới những gì người học cần đạt được sau khi

hoàn thành cấp học.

II. Những Văn bản trong bộ chương trình GDPT

1. Văn bản “Những vấn đề chung” của Bộ chương trình GDPT

Văn bản “Những vấn đề chung” trong Bộ chương trình GDPT của Việt Nam được xây dựng một cách ngắn gọn, có tính chất của một “tuyên ngôn” về chương trình, nêu rõ các định hướng cơ bản làm nền tảng cho việc phát triển một cách thống nhất chương trình các môn học và chương trình các cấp học, bao gồm các nội dung sau:

* Lời mở đầu: Mô tả cách hiểu đầy đủ về chương trình GDPT theo Luật Giáo dục sửa đổi năm 2005.

* Mục I: Mục tiêu GDPT.

* Mục II: Phạm vi, cấu trúc và yêu cầu đối với nội dung GDPT. Mục này đề cập tới các vấn đề:

+ Kế hoạch GDPT, kèm theo những giải thích về: thời lượng; dạy học tự chọn; kế hoạch giáo dục ở tiểu học và THPT; kế hoạch giáo dục cho các vùng miền và các đối tượng đặc biệt.

+ Yêu cầu đối với nội dung GDPT.

* Mục III. Chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ trong chương trình GDPT.

* Mục IV. Phương pháp và hình thức tổ chức các hoạt động GDPT.

* Mục V. Đánh giá kết quả GDPT.

Chương trình các môn học và chương trình các cấp học đã được hoàn thiện lại trên cơ sở những định hướng thống nhất được nêu trong văn bản “Những vấn đề chung” này.

2. Chương trình các môn học

Văn bản về chương trình các môn học (bao gồm 23 chương trình môn học và hoạt động giáo dục) giúp các cán bộ nghiên cứu, cán bộ quản lí, chỉ đạo, các giáo viên dạy môn học thấy rõ cấu trúc, sự phát triển của nội dung và chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ của môn học từ lớp 1 đến lớp 12. Văn bản chương trình mỗi môn học gồm các phần:

I. Mục tiêu mà mọi học sinh cần phải đạt được sau khi học xong môn học.

II. Quan điểm phát triển chương trình theo đặc trưng của môn học.

III. Nội dung môn học, bao gồm:

* Các mạch nội dung với việc xác định tên từng mạch nội dung và chỉ rõ nội dung đó được dạy học ở những lớp nào với mức độ phát triển theo các lớp từ lớp 1 đến lớp 12.

* Nội dung dạy học của từng lớp đối với môn học.

IV. Giải thích, hướng dẫn: Những giải thích, hướng dẫn nội dung, đổi mới phương pháp học tập và đánh giá kết quả học tập của học sinh.

V. Chuẩn kiến thức và kĩ năng: Nêu rõ mức độ học sinh cần đạt đối với từng đơn vị nội dung trong từng chủ đề ở từng lớp.

3. Chương trình các cấp học

Bộ chương trình GDPT của Việt Nam lần này ngoài Văn bản "Những vấn đề chung" nêu rõ các định hướng làm cơ sở thống nhất cho việc xây dựng chương trình các môn học, cấp học và Chương trình các môn học từ lớp 1 đến lớp 12, còn có Chương trình các cấp học bao gồm: chương trình Tiểu học, chương trình THCS, chương trình THPT.

Chương trình cấp học về bản chất là một KẾ HOẠCH SỰ PHẠM CỦA CẤP HỌC, quy định rõ mục tiêu giáo dục cấp học; kế hoạch giáo dục của cấp học với các giải thích cần thiết; các định hướng về phương pháp tổ chức giáo dục và đánh giá kết quả giáo dục; sự phát triển logic của các nội dung kiến thức ở từng môn học, lớp học thuộc cấp học. Đương nhiên, sự phát triển các nội dung kiến thức ở môn học, lớp học thuộc cấp phải hoàn toàn phù hợp với những gì đã nêu trong chương trình của từng môn học từ lớp 1 đến lớp 12.

Tuy nhiên chương trình cấp học không chỉ đơn thuần là một sự cắt ngang chương trình các môn học trong khuôn khổ cấp học. Với tính chất của một kế hoạch sự phạm cấp, chương trình cấp phải tạo ra một cái nhìn tổng thể, nghĩa là nhìn thấy sự gắn kết của các môn học cùng hướng đến việc đạt được mục tiêu giáo dục của cấp. Để làm rõ được điều này, phần cuối của chương trình cấp học phải nêu rõ các chuẩn kiến thức, kĩ năng và thái độ mà học sinh cần đạt được sau khi kết thúc cấp học.

Với ý nghĩa như vậy, chương trình các cấp học được biên soạn một cách thống nhất. Chương trình mỗi cấp học bao gồm các nội dung:

* Phần thứ nhất: NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG, đề cập tới các vấn đề sau:

A/ Giáo dục cấp: Khẳng định những vấn đề chung nhất về cấp học, ví dụ: số năm học của cấp, độ tuổi của học sinh theo học cấp và quy định của Bộ trưởng về các trường hợp đặc biệt.

B/ Chương trình cấp, bao gồm các mục:

(1) Mục tiêu giáo dục của cấp học.

(2) Phạm vi, cấu trúc và yêu cầu đối với nội dung giáo dục của cấp học.

Các nội dung cụ thể của mục này là:

- Kế hoạch giáo dục cấp.

- Những giải thích và hướng dẫn cần thiết.

- Yêu cầu đối với nội dung giáo dục của cấp

học.

(3) Quan niệm về chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ trong chương trình giáo dục của cấp.

(4) Phương pháp và hình thức tổ chức các hoạt động giáo dục của cấp học.

(5) Đánh giá kết quả giáo dục ở các môn học và sau cấp học.

* Phần thứ hai: CHƯƠNG TRÌNH CÁC MÔN HỌC VÀ HOẠT ĐỘNG GIÁO DỤC

Phần này nêu cụ thể lại chương trình của từng môn học, bao gồm cả chuẩn kiến thức, kĩ năng sau mỗi đơn vị kiến thức, đối với các lớp thuộc cấp.

* Phần thứ ba: CHUẨN KIẾN THỨC, KĨ NĂNG VÀ YÊU CẦU VỀ THÁI ĐỘ HỌC SINH CẦN ĐẠT ĐƯỢC SAU KHI HỌC XONG CẤP HỌC

Phần này đề cập tới những yêu cầu tối thiểu về kiến thức, kĩ năng và thái độ mà học sinh cần và có thể đạt được sau khi hoàn thành chương trình giáo dục của cấp học. Các chuẩn này cho thấy ý nghĩa quan trọng của việc gắn kết, phối hợp giữa các môn học nhằm đạt được mục tiêu giáo dục của cấp học.

Trong quá trình tổ chức biên soạn chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ sau mỗi cấp học, đã có một số ý kiến tranh luận và cuối cùng đã thống nhất ở một số yêu cầu cơ bản sau:

Chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ của người học không thể hiện ở sau mỗi lớp học, bởi lẽ sự khác biệt về chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ ở hai lớp liên tiếp là không thật sự rõ ràng. Các ý kiến thảo luận đã thống nhất là chỉ nên thể hiện chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ ở cuối cấp học, tức là những gì học sinh cần đạt được sau khi học xong cấp.

Ngoài ra nếu văn bản chương trình cấp thể hiện chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ đối với người học theo từng môn học riêng biệt thì điều này sẽ tạo nên ấn tượng về sự phát triển rời rạc của từng môn học và không cho thấy được sự gắn kết giữa các môn học trong cùng một cấp học. Ý kiến của nhiều nhà khoa học đã đề nghị nên viết chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu

cầu về thái độ không phải đối với từng môn học mà đối với từng lĩnh vực học tập. Điều này cũng phù hợp với xu thế chung của thế giới. Bởi vậy trong văn bản về chương trình của các cấp học, các chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ được biên soạn theo tinh thần sau:

+ Các chuẩn kiến thức, kĩ năng không được viết cho từng môn học riêng biệt mà viết cho từng lĩnh vực học tập nhằm thể hiện sự gắn kết giữa các môn học và hoạt động giáo dục trong nhiệm vụ thực hiện mục tiêu của cấp học.

* Ở cấp THCS có 8 lĩnh vực học tập sau:

- (1) Ngôn ngữ và Văn học
- (2) Toán
- (3) Khoa học tự nhiên
- (4) Khoa học xã hội
- (5) Giáo dục công dân
- (6) Nghệ thuật
- (7) Công nghệ
- (8) Thể chất

* Ở cấp THPT cũng có 8 lĩnh vực học tập sau:

- (1) Ngôn ngữ và Văn học
- (2) Toán - Tin
- (3) Khoa học tự nhiên
- (4) Khoa học xã hội
- (5) Giáo dục công dân
- (6) Công nghệ
- (7) Thể chất
- (8) Giáo dục quốc phòng và an ninh

+ Chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ được thể hiện trong chương trình cấp học lần này là các chuẩn của cấp học, tức là những yêu cầu cụ thể mà học sinh cần đạt được ở cuối cấp học. Cách thể hiện này sẽ cho một tầm nhìn về sự phát triển của người học sau mỗi cấp học, đối chiếu với những gì mà mục tiêu của cấp học đã đề ra.

Tuy nhiên, do đặc thù của cấp Tiểu học là mỗi lớp học chỉ do một giáo viên dạy, cũng có thể cần làm cho người giáo viên nắm vững được yêu cầu cụ thể về kiến thức, kĩ năng và thái độ của học sinh sau mỗi lớp học do mình phụ trách. Bởi vậy, riêng đối với cấp Tiểu học, ngoài việc biên soạn chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ sau cấp Tiểu học, còn có Chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ sau mỗi lớp học.

IV. Những đặc điểm cơ bản của bộ chương trình GDPT

Được cấu trúc và tổ chức lại như đã nêu ở trên, Bộ chương trình GDPT của nước ta lần này

đã thể hiện được những đặc điểm cơ bản sau:

1. Kế thừa đầy đủ các nội dung cơ bản, cần thiết của các chương trình đã được ban hành.

2. Chính thức đưa chuẩn kiến thức, kĩ năng thành một bộ phận của chương trình. Việc chỉ đạo dạy học theo chuẩn sẽ tạo nên sự thống nhất trong cả nước, làm hạn chế tình trạng quá tải và tiêu cực của dạy thêm, học thêm.

3. Chương trình giáo dục chỉ là một chương trình có tính chất "khung", không áp đặt, để có thể chỉ đạo một cách linh hoạt cho các vùng, miền và cho các đối tượng học sinh có các sở thích và năng lực khác nhau.

4. Ở cấp THPT ngoài chương trình chuẩn cho tất cả các môn học còn có chương trình nâng cao đối với một số môn học tạo cơ sở cho việc tổ chức dạy học phân hóa.

5. Trong chương trình các môn học, một số kiến thức mới đã được cập nhật, đồng thời một số nội dung trùng lặp hoặc quá phức tạp đã được điều chỉnh để giảm bớt.

6. Đảm bảo sự thống nhất về định hướng và cách thể hiện trong chương trình các môn học và trong chương trình các cấp học.

7. Chương trình môn học đã tạo ra một tầm nhìn rõ nét hơn về sự phát triển của các môn học trong GDPT, tạo điều kiện cho việc đổi mới công tác đào tạo, bồi dưỡng giáo viên và so sánh quốc tế về trình độ môn học.

8. Việc thể hiện chuẩn kiến thức, kĩ năng và yêu cầu về thái độ ở cuối chương trình cấp học thể hiện hình mẫu mong đợi về người học sau mỗi cấp học, cần thiết cho công tác quản lí, chỉ đạo, bồi dưỡng và đào tạo giáo viên.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo, *Tim hiểu Luật Giáo dục 2005*, NXB Giáo dục 2005
2. Nguyễn Hữu Châu - *Những vấn đề cơ bản về chương trình và quá trình giáo dục*, NXB Giáo dục, Hà Nội, 2005
3. "Vé chương trình GDPT", Báo cáo của Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục tại Hội đồng quốc gia thẩm định chương trình GDPT, Hà Nội, 12/2005

SUMMARY

The author presents the just-finalized general school curriculum in Vietnam in which he highlights the concept of general school curriculum, knowledge standards, skills and requirements for attitudes of students set by the curriculum; and fundamental curricular characteristics.